

Med forbehold om
endringer.
Kontroller mot
fremføringen

Dansk valgkamp; møte i Århus 5.12.90

Sosialdemokrater, Europa og det nordiske
samarbeidet - felles innsats for bærekraftig
utvikling

Statsminister
Gro Harlem Brundtland

Om ikke mange ukene skal Europa sette sluttstrek for et dramatisk og løfterikt år. Få, om noen, klarte å forutse det hamskiftet som har funnet sted. Avstand og spenning mellom øst og vest er erstattet med nærhet og gjensidig tillit.

Men utviklingen med større informasjon og åpenhet har også vist oss til fulle at vi lever i kontrastenes tid; materiell overflod bor vegg i vegg med nød og fattigdom; produksjonsveksten har en miljømessig skyggeside; håpet om en bærekraftig utvikling iblandes frykten for at verden er på vei mot økologisk fallitt. I dette bildet trer de nasjonale grensene i bakgrunnen. Det er vi - i betydningen en verden, ett Europa, den nordiske regionen - som er utfordret. Sammen må vi formulere den internasjonale oppgaven vi her står overfor, og sammen må vi finne de politiske løsningene. Utålmodighet og vilje til forandring må være vårt motto!

Sosialdemokratiet må være en aktiv arkitekt og

byggmester i det nye Europa. Derfor har vi innledet et nært samarbeid mellom de sosialdemokratiske partiene i hele Europa. Sosialdemokratiet bygger på de verdiene som er nødvendige for å kombinere behovet for styring med kravet om demokrati og frihet. Det er kampen om hvilke verdier det nye Europa skal bygge på, det står om - og den kampen skal vi være med og utkjempe.

Det er vanlig å høre sagt fra konservativt hold i disse dager at kommunismens sammenbrudd er det endelige bevis på kapitalismens overlegenhet. I samme stund skåler de borgerlige i champagne og spår dødsdommen over sosialdemokratiet. Markedsmekanismen, overlatt for en stor del til seg selv, hevdes å gi det politiske svaret på neste århundres utfordringer.

Sosialdemokratiet og partiene innen Den sosialistiske internasjonale har alltid stått i opposisjon til de kommunistiske landene og deres ideologi. Vi har alltid visst at vi ikke kan forme et godt samfunn uten frihet - uten demokrati - uten deltakelse fra alle.

Vi er en del av en åpen, internasjonal økonomi. Derfor bruker vi markedskreftene som virkemidler. Men vi får aldri se den dagen da markedskreftene alene - en liberalistisk samfunnsmodell - kan sikre miljø, sysselsetting, likhet og rettferdighet.

Det er sosialdemokratisk tenkning som kan gi svarene på 90-årenes utfordringer - nasjonalt og internasjonalt. Vi vet at marked og plan kan kombineres. Vi trenger også den form for dynamikk som uavhengige bedrifter og enkeltpersoner kan gi oss. Men menneskene må sette grenser og styre rammene. Og bare aktive fellestiltak kan gi oss mer

rettferdig fordeling.

De politiske skillelinjene i 90-årene vil gå mellom de partier som ønsker en sterkere demokratisk styring over samfunnsutviklingen og dem som ønsker å la markedskreftene få råde alene. Det vil gå mellom dem som legger vekt på å gjenreise samfunnsansvaret og felleskapet mellom menneskene, og dem som vil overlate den enkelte til seg selv og sitt. Det vil gå mellom dem som ser behovet for at vi forener kreftene, og dem som tror det er best at vi slåss hver for oss.

Vi må få en helt annen innsikt om menneskenes felles ansvar. Det gjelder vårt miljø, vår økonomiske og sosiale utvikling, vår kultur, våre barns framtid. Nå - mer enn noen gang - er det tid for å bruke de sosialdemokratiske prinsippene som rettesnor for å finne de praktiske løsningene.

Disse sosialdemokratiske prinsipper er enkle, fundamentale prinsipper - som kan samles på en hånd: Et bærekraftig samfunn, er et samfunn i sosial og økologisk balanse,

- 1 - som gir trygge og framtidsrettede oppvekstvilkår for barn og ungdom;
- 2 - hvor de som er i produksjon er innstilt på å yte og avgi til de som står utenfor produksjonen;
- 3 - hvor eldre og syke behandles med respekt og omtanke;
- 4 - hvor hensynet til miljø og økologiske forutsetninger tas på fulle alvor; og
- 5 - som har fredelig sameksistens og fellesansvar mellom nasjoner og folk som ledetråd for sitt internasjonale arbeid!

Det er på denne plattformen vi må stå - det er for dette vi må kjempe. Lokalt, som nasjonalt og internasjonalt vil disse prinsippene stå sentralt i samspillet for en bærekraftig utvikling. Vi har alle et ansvar - globale og lokale tiltak må gå hånd i hånd.

Intet har overbevist meg mer om dette, enn arbeidet i forbindelse med Verdenskommisjonens rapport som vi la frem i 1987. De skremmende miljøproblemer verden står overfor viser at noe er galt fatt med selve forestillingen om hva som er vekst og fremgang. Vi som bor i industrilandene i den rike del av verden har ikke skapt så store verdier som vi tror, når vi regner inn hva belastningen på miljø, ressurser og mennesker har kostet. Samtidig står miljøskader i veien for økonomisk og sosial fremgang i mange utviklingsland.

Hvis ikke Norden og Europa kan danne grunnlaget for en bærekraftig utvikling - hvor kan det da gjøres? Hvis våre sosialdemokratiske holdninger, verdier og visjoner ikke har sjanse til å prege Europa - hvordan skal vi da få innflytelse og gjennomslag?

I det 20. århundre har de tekniske og økonomiske kjørereglene formet jordens utvikling. Vi står ved en skillevei, slik Verdenskommisjonen bar bud om. Nå må naturens leveregler få forme den økonomiske utviklingen. Vekstens innhold må omdefineres; produksjon og produkter som ødelegger miljøet tærer for mye på vår felles naturformue og undergraver livsgrunnlaget for kommende generasjoner.

Nordisk arbeiderbevegelse tok tidlig opp hansken fra

Verdenskommisjonen - blant annet gjennom et bredt programarbeid. I dag har vi et felles og godt program i SAMAKS miljøprogram - en felles utfordring for hele den nordiske arbeiderbevegelse; "leve Norden".

La meg minne om at Kommisjonen konkluderte med at det er nødvendig med økonomisk vekst, mest i utviklingslandene, men også i i-landene. Poenget er samtidig at vi kan og må gi veksten et nytt innhold. Det er når vi har lyktes med dette, og samtidig har startet en nedbygging av kløften mellom den rike og den fattig verden, at utviklingen kan komme inn på et bærekraftig spor.

Dette er sentrale erkjennelser for sosialdemokrater. Et økologisk helhetssyn - slik den nordiske arbeiderkongressen uttrykte seg i april - er hva vi trenger. Det er dette vi må ta fatt på nå i dette viktige forandringens tiår. Det er i dette arbeidet våre sosialdemokratiske verdier skal brukes. Det er her - også - våre sosialdemokratiske visjoner skal prege og forme utviklingen. Sosialdemokratiet må gå i bresjen for arbeidet for å skape en bærekraftig utvikling, både internasjonalt og i de enkelte land. Gjennom 90-årene kommer miljøspørsmålene til å bevege seg helt inn i kjernen av politikken.

Det mangler ikke på fakta som viser oss at vårt politiske budskapet må tas på alvor. Vitenskapen, og med bidrag fra mange fagdisipliner, bringer stadig fram mer kunnskap om synlige og usynlige trusler mot jordens atmosfære, dens vannkilder og jordressurser. Det er ikke lenger spørsmål om vi er i ferd med å bryte jordas tålegrense, men om hvordan vi skal klare å dempe og snu farlige trender. Fire forhold viser Alvoret:

- Vi må regne med å stå foran større og raskere endringer i klimaforholdene på jorden enn noen gang før i vår historie. Økte utslipp av forbrenningsgasser i industriland er en hovedårsak til dette.

- Det foregår et raskere tap av biologisk mangfold enn kanskje noen gang før, bl.a. som følge av den raske nedhoggingen av tropiske regnskoger.

- Til tross for at verdensøkonomien har vokst gjennom alle 1980-årene (sjekk dansk ordbruk), blir det stadig flere mennesker som ikke har nok mat og som lever under fattigdomsgrensen.

- Befolkningsveksten, som har nær sammenheng med fattigdomsproblemet, øker presset på naturmiljøet i den tredje verden.

Disse kjensgjerningene er skremmende, og de må kreve vår felles innsats. For, som Verdenskommisjonen introduserte sin rapport: "Jorden er en, men verden er ikke en". Hvor nasjongrenser skaper sjåvinisme, styringsvansker og avmakt, må vi skjære gjennom med tillitsskapende arbeid, overnasjonale avtaler og forpliktelser. Bergenskonferansen i mai 1990 og flere andre internasjonale konferanser bekrefter at vi er kommet et stykke på vei i denne viktige globale samordningsprosessen. Fire erkjennelser er nå i ferd med å få oppslutning:

For det første; grunnlaget for den nødvendige snuoperasjonen må skapes i bredden. Vi må bygge brede allianser; hvor individer, grupper, organisasjoner, myndigheter, bedrifter og konserner må trekke i samme

retning. Mobiliseringen må komme både fra grasrot og maktsentra, og den må ledes fram til demokratisk besluttsomhet.

For det andre; føre-var-prinsippet må legges til grunn når beslutninger skal tas og avtaler inngås, dvs. at vi skal gjennomføre tiltak for å unngå alvorlig og irreversibel miljøødeleggelse selv om vi ikke har full vitenskapelig visshet om skadevirkningens omfang og konsekvenser.

For det tredje; vi må søke kostnadseffektive løsninger. Ressursene må settes inn der de kan ha størst effekt. Vi må få mest mulig miljøvern pr. krone vi investerer. Slik må det være når vi skal bistå de nye demokratier i Sentral- og Øst-Europa med å rydde opp i de enorme miljøskader som nå er blitt avdekket. Vi vet f.eks. at det koster ti ganger så mye å rense et tonn SO₂ i Norge, som det vil koste i Polen. Selvom mange land vil være mest opptatt av sitt eget nærmiljø, vil slik kostnadseffektiv fjernhjelp likefullt være den beste form for selvhjelp.

Slik blir det når de mest alvorlige miljøproblemene i sitt vesen er internasjonale. Det vil ikke hjelpe Norge, eller Danmark, om man kun konsentrerer seg om å rydde i eget land. Vi er alle avhengige av at andre land begrenser sine forurensninger. Derfor må vi søke de raskeste og beste resultater samlet sett, ved å bruke desto mer penger på målrettede miljøtiltak i Øst-Europa og den tredje verden.

Dette leder, for det fjerde, over til hva vi med et "dårlig norsk ord" kaller for addisjonelle midler. I mange av de kommende internasjonale miljøavtalene vil utviklingslandene påføres økte kostnader som

skyldes globale miljøforhold som i hovedsak er skapt av industrilandene. En avgjørende faktor for å få U-landenes medvirkning, er at vi bistår med økonomiske midler som kommer i tillegg til den nåværende utviklingshjelpen. Nye miljøfond må derfor opprettes klart adskilt fra de ordinære bistandsbudsjettene.

Disse fire erkjennelsene - 1) brede allianser, 2) føre-var-prinsippet, 3) kostnadseffektive miljøtiltak og 4) addisjonelle midler - er konkrete uttrykk for den ånden som må gjennomsyre det miljøpolitiske arbeidet. Det er retningslinjer vi som sosialdemokrater må gå i bresjen for, og hvor de nordiske landene må være de fremste pådriverne i det internasjonale arbeidet.

Dette blir ikke noen parademarsj, men et stykke hardt, politisk arbeid. Vi vil måtte ta konflikter, både innenfor hvert enkelt land, og landene imellom. Det vil bli forhandlinger hvor man må være innstilt på å gi, for å få. Vi må bruke vår fantasi og vår innflytelse til å lage en helt ny generasjon av internasjonale miljøavtaler - som bygger på en rettferdig fordeling av oppgaver og byrder, og hvor den økte innsatsen for et bedre miljø settes inn der hvor det miljømessige utbyttet er størst.

Verdens andre klimakonferanse, som ble arrangert av tidligere i høst, må sees i dette perspektivet. Dette var den største miljøpolitiske konferanse hittil. Den gav politisk oppslutning om konklusjonene fra det internasjonale panelet, både om klimaendringenes omfang og deres alvorlige karakter.

Vi bør derfor se på denne konferansen som slutten på den internasjonale utredningsfasen og starten på forhandlingsfasen. Vi må sette oss det mål at landene vedtar en internasjonal klimakonvensjon, helst med

tilhørende konkrete forpliktelser, for undertegning under 1992-konferansen i Brasil. La det ikke være tvil: Det vil bli vanskelige forhandlinger - hvor det blir stilt krav til hvert enkelt land.

Den grunnleggende utfordringen i dette bildet er at vi trenger nye tilnæringsmåter til økonomisk tenkning og planlegging. I de moderne markedsøkonomier er miljøproblemene en type virkning - også kalt "eksterne kostnader" - som det ikke automatisk blir tatt hensyn til. Bedrifter og husholdninger har kunnet tappe og forbruke naturressurser eller forurense miljøet uten å bli konfrontert med de virkelige samfunnsmessige kostnadene. Satt på spissen må vi slå fast at vi i de rike land har brukt atmosfæren, vannressursene og naturen som et gratis spiskammer og som gratis søppelplass for avfall. Derfor er det også vi i de rike landene som må være første-forpliktet til å få forandret dette økonomiske systemet.

For vi kan ikke lenger operere med et slikt system, hvis vi skal kunne overleve. Prisene som settes på produksjonskostnader, varer og tjenester må gjenspeile de virkelige kostnadene - slik at vi får vridde produksjons- og forbruksmønstrene i bærekraftig retning. Derfor må vi ha skatter og avgifter som sentrale redskaper i vår miljøpolitiske verktøykasse. Men økonomiske virkemidler alene er ikke nok. Vi må også ha lover, reguleringer og straffebestemmelser som verner om miljøet.

Det viktigste i denne sammenheng er at disse miljøpolitiske virkemidlene harmoniseres mellom landene, slik at man binder hverandre til forpliktende samspill for miljøet - og ikke risikerer at enkeltnasjoner bryter ut og slår kortsiktig mynt på

miljøfiendtlig produksjon og forbruk. Dette vil kreve stor viljestyrke og disiplin. Og, som sagt; de internasjonale forhandlingene vil bli harde.

Europa må stå sentralt i det globale arbeidet for en bærekraftig utvikling. Hvem ellers skulle kunne ta lederskapet i de miljøforhandlingene som nå skal innledes? EF har i de senere årene inntatt en stadig mer konstruktiv rolle i å bringe det internasjonale miljøarbeidet fremover. EF kan med sitt overnasjonale beslutningssystem skru opp takten ytterligere. Danmark har her en enestående sjanse til å spille en viktig pådriverrolle. Flertallsbeslutninger er de små lands mulighet til å få de større landene inn på en ny kurs.

De nordiske landene må støtte opp om dette arbeidet. Vi må sørge for at de ulike samarbeidsorganene i Europa trekker i samme retning. De nordiske landene må videreføre og styrke sitt løpende og nære samarbeid. Vår direkte kontakt og felles forståelse gir unike muligheter til å vinne gjennomslag for våre syn. Før klimakonferansen i forrige måned gikk EFTA- og EF-landene ut med felles målsettinger. Dette gav et viktig bidrag til arbeidet med slutterklæringen fra konferansen. Hva dette viser oss, er at forhandlingene som pågår mellom EFTA og EF ikke bare dreier seg om økonomi. Her er det tale om å styrke samarbeidskulturen mellom 18 land.

Fra norsk side har vi arbeidet for at miljø blir et eget samarbeidsfelt i det Europeiske Økonomiske Samarbeidsområde. Her har de 18 landene åpenbare felles interesser. Vi må legge forholdene til rette for at våre forskningsmiljøer kan trekke bedre sammen for å vinne ny kunnskap; vi må arbeide for at de samme høye krav til helse, sikkerhet og miljø får

gjelde i EFTA og EF-landene. Og ikke minst - vi må sammen bidra til at bærekraftig utvikling blir lagt til grunn for den vanskelige omstillingen som nå innledes i Øst-Europa.

Nordiske sosialdemokrater har derfor en viktig jobb å gjøre i årene framover. Vi har stått sammen, som søsterpartier, og utviklet den nordiske modellen basert på frihet, velferd og sosial trygghet. Nå må vi gjøre vår innflytelse gjeldende i de europeiske og globale forhandlingene for et bedre miljø.

Avspenningspolitikken har skapt nye viktige åpninger. Det historiske KSSE-møtet i Paris i forrige måned er gledelig på flere måter. Ved å ta bort tradisjonelle konflikttema, kan vi rokkere temaene for det internasjonalt dimplomatiet. Nå er det ryddet rom for økt oppmerksomhet om miljøtrusselen. Men ikke bare det; vi vil også kunne frigjøre ressurser som fram til i dag har vært bundet til militære formål. Willy Brandt kom med et ganske beskjedent krav til verdens nasjoner - om at vi iallfall bør sørge for at 1/3 av kuttene i militærbudsjettene går til å redde vårt miljø.

Det er mye å hente her. Tallenes tale betyr at den militære sektor legger beslag på mellom en fjerdedel og en tredjedel av alle midler til forskning og utvikling. Her er det grunnlag for framtidstro! Det gir mening å kunne få bruke sine krefter på å kjempe for en bærekraftig utvikling - gjennom utdanning, forskning og annet arbeid. Vi trenger flere hoder og hender i arbeidet for miljøet. Det er et presserende behov for nye ideer og produkter, f.eks. i form av alternative energikilder, mer energieffektive produksjonsmetoder og miljøvennlige produkter. Vi trenger nye organisasjonsløsninger og nye,

ukonvensjonelle økonomiske virkemidler. Forskerne, og ikke minst de som er innstilt på å bygge broer mellom fagdisiplinene, har mange viktige oppgaver foran seg - vi må nå være rausere med å stimulere dem til innsats.

1980-årene var tiåret da markedskreftene var på offensiven. 1990-årene vil bli tiåret hvor samfunnsansvar og fellesskap mellom mennesker blir satt øverst på dagsordenen. Stadig flere vil innse betydningen av at vi forener krefter, istedetfor å slåss som best vi kan hver for oss. Derfor er jeg så trygg når jeg spår en ny veksttid for de sosialdemokratiske prinsippene. Og derfor er jeg så utålmodig når det gjelder å finne nye, konkrete politiske løsninger tuftet på sosialdemokratisk tenkemåte. For det nytter ikke å møte morgendagen med gårdsdagens virkemidler, når fortidens synder skal gjøres opp for å styre unna økologisk fallitt. Parolen om å stå sammen i politikken, er også et budskap om å gå sammen i det praktiske arbeid for en bedre framtid.

Men ingen felles innsats blir kraftigere enn de svakeste leddene. Skal det internasjonale miljøsam arbeidet lykkes, må det tuftes på vilje og styrke i hvert enkelt land. Når vi skal dra i flokk, kan vi ikke trekke på vogner som har bremsene på. Helst bør derfor alle land ta mål av seg til å være lokomotiver og pådrivere. Og det er nettopp den ambisjonen som forener de sosialdemokratiske partiene ved inngangen til 90-årene.

Derfor ønsker vi politisk makt, gjennom velgeroppslutning, regjeringsposisjoner og nye strategiske allianser. For vi står overfor et avgjørende slag, mellom krefter som bygger på

verdiene om fellesskap, rettferdighet, solidaritet og ansvar for kommende generasjoner på den ene siden; de konvensjonelle, kapitalistiske markedskreftene på den annen. For oss sosialdemokrater er dette den sentrale kampen for vårt felles ansvar - for en helhetlig politikk, der demokratisk styring skal være forankret i et bredt og folkelig engasjement.

Av dette vil dere alle forstå hvorfor jeg av hele mitt hjerte ønsker mine sosialdemokratiske danske venner et lykkelig valg den 12. desember. Jo flere vi er i den europeiske og globale familie som vil stå på barrikadene for jordas og menneskenes felle framtid - jo flere vi er som vil forplikte de ulike lands regjeringer til målet om en bærekraftig utvikling, jo større muligheter har vi for å lykkes. Vi må nå satse for å kunne starte det neste århundre med en berettiget framtidstro. Det er dette 90-årenes politikk må dreie seg om.

Som vi sier det i vårt sosialdemokratiske nordiske felle miljøprogram; Gjennom internasjonalt arbeid vil arbeiderbevegelsen i Norden bidra til å sikre klodens økologiske kapital, og arbeide for en omstrukturering av verdensøkonomien som sikrer en bærekraftig og rettferdig utvikling. Så vanskelig, så viktig og så sentralt er vår felles utfordring.